



**Tabellenboek**  
**'Ervaringen van patiënten met het gebruik van medicatie bij samenwerking in de zorg'**

Behorende bij de volgende publicatie

**'Veel patiënten ontvangen informatie over medicijnen van hun zorgverlener, maar niet iedereen gebruikt deze informatie'**

*Utrecht: NIVEL, 2016*

Renske J. Hoefman  
Angela Verleun  
Anne E.M. Brabers  
Judith D. de Jong

ISBN 978-94-6122-390-6

<http://www.nivel.nl>

[nivel@nivel.nl](mailto:nivel@nivel.nl)

Telefoon 030 2 729 700

Fax 030 2 729 729

©2016 NIVEL, Postbus 1568, 3500 BN UTRECHT

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het NIVEL te Utrecht. Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning in artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

# Inhoud

<b>1</b>	<b>Inleiding</b>	<b>4</b>
1.1	Aanleiding	4
1.2	Doel	4
1.3	Vraagstellingen	4
1.4	Leeswijzer	5
<b>2</b>	<b>Methode</b>	<b>6</b>
2.1	Deelnemers, methode en respons	6
2.2	Vragenlijst	7
2.3	Analyses	9
<b>3</b>	<b>Resultaten</b>	<b>10</b>
3.1	Beschrijving van de drie situaties medicatie gebruik	10
3.2	Medicatie gebruik na voorschrijving of wijziging	11
3.3	Medicatie gebruik na ziekenhuisopname	14
3.4	Gebruikers van vijf of meer medicijnen van 65 jaar of ouder	15
3.5	Aanvullende gegevens van respondenten	17
<b>Bijlagen:</b>		
Bijlage 1	Lijst met tabellen en figuren	21
Bijlage 2	Gebruikte vragen	23

# 1 Inleiding

## 1.1 Aanleiding

Dit tabellenboek geeft een overzicht van de resultaten van een onderzoek naar het gebruik van medicijnen en de kennis van patiënten. Een deel van de resultaten is gepubliceerd in het factsheet 'Veel patiënten ontvangen informatie over medicijnen van hun zorgverlener, maar niet iedereen gebruikt deze informatie'. In dit factsheet zijn niet alle resultaten beschreven van dit onderzoek uitgevoerd binnen het Consumentenpanel Gezondheidszorg van het NIVEL. Om alle resultaten beschikbaar te stellen, wordt in dit tabellenboek hiervan een overzicht gegeven.

## 1.2 Doel

Het huidige onderzoek had als doel om in kaart te brengen in hoeverre patiënten informatie ontvangen over hun medicatie, van wie en of zij weten welke hulpverlener beslissingen neemt over hun medicatie. Dit tabellenboek bevat een uitgebreide beschrijving van de methode en geeft een overzicht van alle resultaten.

## 1.3 Vraagstellingen

Dit tabellenboek is opgebouwd aan de hand van de volgende vraagstellingen:

- 1. Medicatie gebruik na voorschrijving of wijziging (zonder ziekenhuisopname)**
  - a. Welke zorgverlener is het aanspreekpunt over medicijnen?
  - b. Zijn er meerdere zorgverleners betrokken bij medicatie gebruik?
  - c. Hebben gebruikers van medicatie uitleg ontvangen over hun medicatie en van wie?
  - d. Welke zorgverlener besluit of een behandeling met medicijnen moet worden aangepast volgens gebruikers van medicatie?
  - e. In hoeverre zijn patiënten betrokken bij beslissingen over medicatie?
- 2. Medicatie gebruik na ziekenhuisopname**
  - a. Is het gebruik van medicatie besproken tijdens de ziekenhuis opname?
  - b. Weten patiënten wie het aanspreekpunt is bij vragen over medicatie na ontslag uit het ziekenhuis?
  - c. In hoeverre zijn patiënten betrokken bij beslissingen over medicatie?
- 3. Gebruikers van vijf of meer medicijnen van 65 jaar of ouder**
  - a. Bespreken gebruikers van vijf of meer medicijnen de werkzaamheid en noodzaak van hun medicatie met hun zorgverlener?
  - b. Is tijdens dit gesprek (ook wel medicatiebeoordeling of medicijncheck) het gebruik van zelfzorggeneesmiddelen besproken?
  - c. Is het gebruik van medicatie aangepast naar aanleiding van dit gesprek, en zijn de redenen hiervoor besproken met de patiënt?

## 1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de methode beschreven. In hoofdstuk 3 worden de resultaten gepresenteerd in de vorm van tabellen. Uit de gegevens in de tabellen zijn meerdere conclusies af te leiden, deze worden niet allemaal genoemd. Wel beschrijven we kort de belangrijkste resultaten. Achterin het tabellenboek bevindt zich een lijst van alle tabellen. Als bijlage is de vragenlijst opgenomen.

## 2 Methode

### 2.1 Deelnemers, methode en respons

De gegevens in dit tabellenboek zijn verzameld met behulp van het Consumentenpanel Gezondheidszorg. Het NIVEL beheert dit panel ten tijde van dit onderzoek. Ongeveer 12.000 personen van 18 jaar of ouder zijn lid van het Consumentenpanel. Van deze panelleden is een groot aantal achtergrondkenmerken bekend, zoals leeftijd, geslacht, opleidingsniveau en ervaren gezondheid. Regelmatig werft het NIVEL nieuwe leden om het panel representatief te houden. Panelleden ontvangen ongeveer drie keer per jaar een uitnodiging om een vragenlijst in te vullen over actuele en beleidsrelevante thema's. Meer informatie over het panel is te vinden in: Brabers AEM, Reitsma-van Rooijen M & Jong JD de. *Consumentenpanel Gezondheidszorg: basisrapport met informatie over het panel (2015)*. Utrecht: NIVEL, 2015. Ook kunt u terecht op de website van het NIVEL ([www.nivel.nl/consumentenpanel](http://www.nivel.nl/consumentenpanel)) of kunt u e-mailen naar [consumentenpanel@nivel.nl](mailto:consumentenpanel@nivel.nl).

Een steekproef van 1.500 leden van het Consumentenpanel ontvingen een vragenlijst in november 2015. Deze steekproef was representatief voor de algemene bevolking in Nederland van 18 jaar of ouder naar leeftijd en geslacht. De leden ontvingen de vragenlijst schriftelijk per post of online via een link in een e-mail. Een herinnering voor het invullen van de vragenlijst is eenmaal per post en tweemaal per e-mail verstuurd. In totaal vulden 633 panelleden de vragenlijst in (respons 42%). Het aantal respondenten in de tabellen in dit tabellenboek is soms lager dan 633. Sommige panelleden beantwoordden niet alle vragen of soms hoefden panelleden vragen die niet op hen van toepassing waren niet in te vullen. Ook onderscheiden we in dit tabellenboek specifieke groepen gebruikers van medicatie (zie paragraaf 3.1 voor een beschrijving van de groepen en het aantal patiënten per groep).

In tabel 2.1 staat de samenstelling van de groep deelnemers beschreven voor een aantal achtergrondkenmerken, namelijk geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, en ervaren gezondheid.

Tabel 2.1 Achtergrondkenmerken deelnemers (n=633) en kenmerken van de algemene bevolking.

	Deelnemers onderzoek	Algemene bevolking van 18 jaar en ouder
<b>Geslacht</b>		
man	52%	49%
vrouw	48%	51%
<b>Leeftijd</b>		
18-39 jaar	21%	34%
40-64 jaar	45%	44%
65 jaar en ouder	33%	22%
<b>Opleiding</b>		
laag (t/m lager of voorbereidend beroepsonderwijs)	16%	30%
midden (middelbaar onderwijs en HAVO en VWO)	49%	42%
hoog (HBO of hoger)	33%	28%
onbekend	2%	-
<b>Ervaren gezondheid</b>		
zeer goed/uitstekend	32%	80 <sup>a</sup>
goed	50%	
matig/slecht	18%	20 <sup>b</sup>
onbekend	1%	

a (Zeer) goed

b Minder dan goed

## 2.2 Vragenlijst

De vragenlijst omvatte verschillende onderwerpen. Centraal in dit tabellenboek staan vragen over het gebruik van medicijnen (onderdeel D in vragenlijst; vragen 14 tot en met 27). De vragen over medicijngebruik zijn in samenwerking met de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) tot stand gekomen. De vragen richten zich op enkele randvoorwaarden voor verantwoorde zorg bij samenwerking in de zorg opgesteld vanuit organisaties van zorgverleners en van patiënten<sup>1</sup> en normen die de IGZ handhaaft bij haar toezicht op een veilige toepassing van medicijnen<sup>2</sup>. De vragen richten zich op het verstrekken van informatie aan patiënten en afspraken over welke zorgverlener de regie heeft. Daarnaast gaan we in op de beoordeling van het gebruik van meerdere geneesmiddelen tijdens een zogenaamde 'medicatiebeoordeling'<sup>3</sup> bij ouderen die langdurig meerdere medicijnen gebruiken (polyfarmacie)<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> Handreiking Verantwoordelijkheidsverdeling bij samenwerking in de zorg. KNMG, V&VN, KNOV, KNGF, KNMP, NIP, NVZ, NFU, GGZ Nederland, NPCF. 2010.

Multidisciplinaire richtlijn Polyfarmacie bij ouderen. NHG, 2012.

<sup>2</sup> Vastgestelde handhavingsnormen medicatiebeoordelingen, IGZ, 2015.

Toezichtkader Rationele Farmacotherapie, IGZ, 2015.

<sup>3</sup> Het antwoord op de vragen over deze beoordeling hebben niet alleen betrekking op de ervaring van patiënten met medicatiebeoordelingen of medicijncheck, maar ook met andere gesprekken met hun zorgverlener over de noodzaak en werkzaamheid van gesprekken, zie paragraaf 2.2.3 in dit tabellenboek.

<sup>4</sup> Vastgestelde handhavingsnormen medicatiebeoordelingen, IGZ, 2015.

Drie verschillende situaties waarin patiënten medicatie kunnen gebruiken komen aan bod in dit tabellenboek: (i) medicatie gebruik na voorschrijving of wijziging van een arts in de afgelopen 12 maanden zonder ziekenhuisopname, (ii) medicatie gebruik na opname in het ziekenhuis in de afgelopen 12 maanden (tweedelijns zorg) en (iii) gebruik van vijf of meer medicijnen gedurende drie maanden (polyfarmacie). Daarnaast stelden we vragen over aanvullende gegevens van respondenten, zoals hun mondigheid (onderdeel F in vragenlijst; vraag 37), gebruik van zorg en gezond gedrag (onderdeel G in vragenlijst; vragen 38 tot en met 45). De exacte formuleringen van de vragen staan in bijlage 1. Hieronder volgt een korte omschrijving van de bevroegde onderwerpen.

### **2.2.1 Medicatie gebruik na voorschrijving of wijziging arts**

Aan alle respondenten is gevraagd of hun arts medicijnen voorgeschreven of veranderd heeft in de afgelopen 12 maanden (vraag 14). En zo ja, (i) of hun arts uitleg heeft gegeven over het gebruik of wijziging van deze medicatie (vraag 15), (ii) of respondenten weten wie het aanspreekpunt is bij vragen over hun medicijnen (vraag 16), (iii) of er meerdere zorgverleners betrokken zijn bij hun medicatie gebruik (vraag 17), en (iv) of respondenten weten wie beslissingen neemt over hun medicatie (vraag 18). Belangrijk is dat deze vragen de ervaring van gebruikers van medicijnen meten. Welke zorgverlener het aanspreekpunt is voor vragen of welke zorgverlener de hoofdbehandelaar is volgens de afspraken onder zorgverleners kan niet afgeleid worden uit deze vragen.

Aan alle gebruikers van nieuwe of gewijzigde medicatie zijn ook vier stellingen over het proces van besluitvorming en informatie rondom het gebruik van medicatie voorgelegd (vraag 22).

### **2.2.2 Medicatie gebruik na opname in een ziekenhuis**

Aan respondenten met nieuwe of gewijzigde medicatie is gevraagd of zij opgenomen zijn geweest in een ziekenhuis in de afgelopen 12 maanden (vraag 19). Indien dit het geval was, is gevraagd of de medicatie besproken is tijdens de opname (vraag 20) en of er bij ontslag uit het ziekenhuis verteld is wie het aanspreekpunt is bij vragen over medicatie (vraag 21).

### **2.2.3 Langdurig gebruik van vijf of meer medicijnen**

Respondenten met nieuwe of gewijzigde medicatie konden aangeven of zij langer dan 3 maanden vijf of meer medicijnen gebruiken (vraag 23). Vervolgens werd aan gebruikers van vijf of meer medicijnen gevraagd of zij wel eens met hun zorgverlener besproken hebben of zij al hun medicijnen nog nodig hebben en of ze nog goed werken (vraag 24). Vervolgens is gevraagd of er tijdens dit gesprek (i) het gebruik van zelfzorggeneesmiddelen besproken is (vraag 25), (ii) of er medicatie is gewijzigd (vraag 26) en tenslotte (iii) of de redenen voor deze verandering is besproken (vraag 27). Belangrijk om hierbij op te merken is dat de vraagstelling gericht is op zogenaamde 'medicatiebeoordelingen of medicijnchecks' waarin gebruikers van meerdere medicijnen en hun zorgverlener de noodzaak en de werking van medicijnen bespreken. Echter, omdat gebruikers van medicijnen mogelijk niet bekend zijn met de term 'medicatiebeoordeling of medicijnchecks' is de vraag breed geformuleerd ('wel eens bespreken met zorgverlener'). Het antwoord op deze vraag geeft zowel de ervaring met medicatiebeoordeling als andere gesprekken met de zorgverlener weer over de noodzaak en werkzaamheid van medicatie. De resultaten in dit



tabellenboek beschrijven de ervaringen van gebruikers van vijf of meer medicijnen (langer dan 3 maanden) van 65 jaar of ouder.

#### **2.2.4 Mondigheid**

Aan de respondenten zijn vragen gesteld over mondigheid. Respondenten gaven aan in hoeverre zij het eens waren met zeven uitspraken over mondigheid, bijvoorbeeld of zij goed voor zichzelf op komen.

#### **2.2.5 Aanvullende gegevens respondenten**

Het laatste deel van de vragenlijst bestond uit vragen over enkele aanvullende gegevens van respondenten. Vragen zijn gesteld over politieke voorkeur en geloof. Daarnaast zijn vragen gesteld over gebruik van zorg (contact met de huisarts of medisch specialist) en gezond gedrag (roken, gebruik van alcohol, sportactiviteiten en lichaamslengte- en gewicht).

### **2.3 Analyses**

In dit tabellenboek onderscheiden we drie situaties waarin patiënten medicatie kunnen gebruiken: (i) medicatie gebruik na voorschrijving of wijziging van een arts in de afgelopen 12 maanden, (ii) medicatie gebruik na opname in het ziekenhuis in de afgelopen 12 maanden (tweedelijns zorg) en (iii) gebruik van vijf of meer medicijnen gedurende drie maanden (polyfarmacie). Per situatie presenteren we beschrijvende analyses (gemiddelde of frequentieverdelingen) van de vragen over medicatie gebruik. De gepresenteerde gegevens verschillen per situatie. Sommige vragen zijn relevant voor alle situaties, zoals vraag 22, andere vragen gaan specifiek over een bepaalde situatie, zoals de vraag over informatie over medicatie na ontslag uit het ziekenhuis (vraag 21).

Gegevens over het aandeel van de respondenten dat nieuwe of gewijzigde medicatie is gebaseerd op een gewogen score om een uitspraak te kunnen doen over de algemene bevolking. Er is een weging toegepast die corrigeert voor de verschillen in de samenstelling tussen de respondenten in onze dataverzameling en de algemene bevolking in Nederland in termen van leeftijd en geslacht, met weegfactoren variërend van 0,6 tot 1,8.

Het verschil tussen de gewogen en ongewogen percentages zijn minimaal. Alle analyses zijn uitgevoerd met STATA, versie 14.1.

### 3 Resultaten

In dit hoofdstuk presenteren we de resultaten in figuren en tabellen en bespreken we kort de belangrijkste resultaten. Het eerste deel van dit hoofdstuk gaat over het gebruik van medicatie (onderdeel D in de vragenlijst). We starten met het aandeel van de algemene bevolking die nieuwe of gewijzigde medicatie gebruikt. Vervolgens zoomen we in op drie verschillende situaties waarin mensen medicatie kunnen gebruiken: (i) medicatie gebruik na voorschrijving of wijziging van een arts in de afgelopen twaalf maanden zonder ziekenhuisopname, (ii) medicatie gebruik na opname in het ziekenhuis in de afgelopen twaalf maanden (tweedelijns zorg) en (iii) gebruik van vijf of meer medicijnen gedurende drie maanden (polyfarmacie) onder 65-plussers.

Dit hoofdstuk sluit af met gegevens over mondigheid en gebruik van zorg en gezond gedrag (onderdeel F en G in de vragenlijst).

#### 3.1 Beschrijving van de drie situaties medicatie gebruik

We onderscheiden drie verschillende situaties waarin patiënten medicatie kunnen gebruiken: (i) medicatie gebruik na voorschrijving of wijziging van een arts in de afgelopen twaalf maanden zonder ziekenhuisopname, (ii) medicatie gebruik na opname in het ziekenhuis in de afgelopen twaalf maanden (tweedelijns zorg) en (iii) gebruik van vijf of meer medicijnen gedurende drie maanden (polyfarmacie) onder 65-plussers. Deze groepen beschrijven we in de volgende tabellen.

Tabel 3.1 Heeft uw arts u medicijnen voorgeschreven en/of zijn uw medicijnen veranderd in de afgelopen 12 maanden? (n=552; vraag 14)

	%	n
<b>Nee</b>	60	325
<b>Ja:</b>		
huisarts	25	140
medisch specialist	12	76
psychiater	0	2
iemand anders	2	9

Veertig procent van de algemene bevolking gebruikt medicatie die in het afgelopen jaar voorgeschreven of gewijzigd is door een arts. In de meeste gevallen wijzigt of schrijft een huisarts een nieuw medicijn voor.

Tabel 3.2 Bent u in de afgelopen 12 maanden opgenomen in een ziekenhuis? (n=226; vraag 19\*)

	%	n
Nee	78	176
Ja	22	50

\* Vraag is voorgelegd aan gebruikers van nieuwe of gewijzigde medicatie

Van de gebruikers van nieuwe of gewijzigde medicatie is iets meer dan één op de vijf in een ziekenhuis opgenomen.

Tabel 3.3 Gebruikt u 5 of meer geneesmiddelen langdurig? (n=225; vraag 23\*), uitgesplitst naar leeftijd

	18 tot 40 jaar	40 tot 65 jaar	65 jaar of ouder	totaal
Nee	88% (38)	69% (74)	51% (38)	67% (150)
Ja	12% (5)	31% (34)	49% (36)	33% (75)

\* Vraag is voorgelegd aan gebruikers van nieuwe of gewijzigde medicatie.

\*\* Tussen haakjes staat het aantal respondenten per groep.

Eén op de drie gebruikers van medicatie gebruikt vijf of meer geneesmiddelen. Ongeveer de helft van deze groep is 65-jaar of ouder.

### 3.1.1 Groepen patiënten

Als we een uitspraak doen over gebruikers van nieuwe of gewijzigde medicijnen heeft dit betrekking op alle gebruikers van medicatie, ongeacht het aantal medicijnen, met uitzondering van de patiënten met een ziekenhuisopname. In deze groep hebben we gegevens over 177 patiënten (zie tabel 3.1 en tabel 3.2;  $140+76+9+2-50=177$  patiënten).

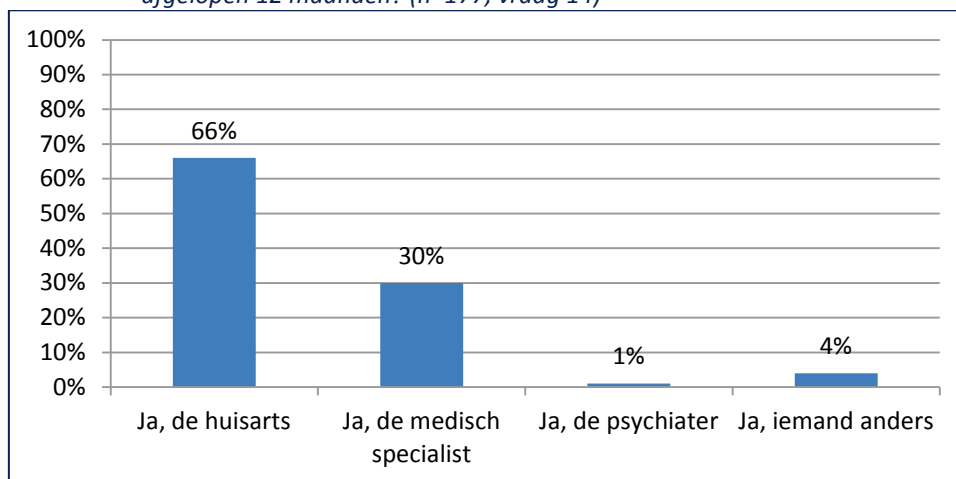
De tweede groep patiënten bestaat uit 50 patiënten die medicatie gebruiken en opgenomen zijn in een ziekenhuis in de afgelopen 12 maanden (zie tabel 3.2).

De laatste groep patiënten omvat de patiënten die vijf of meer medicijnen gebruiken en 65 jaar of ouder zijn. Dit zijn 36 patiënten (zie tabel 3.3).

## 3.2 Medicatie gebruik na voorschrijving of wijziging

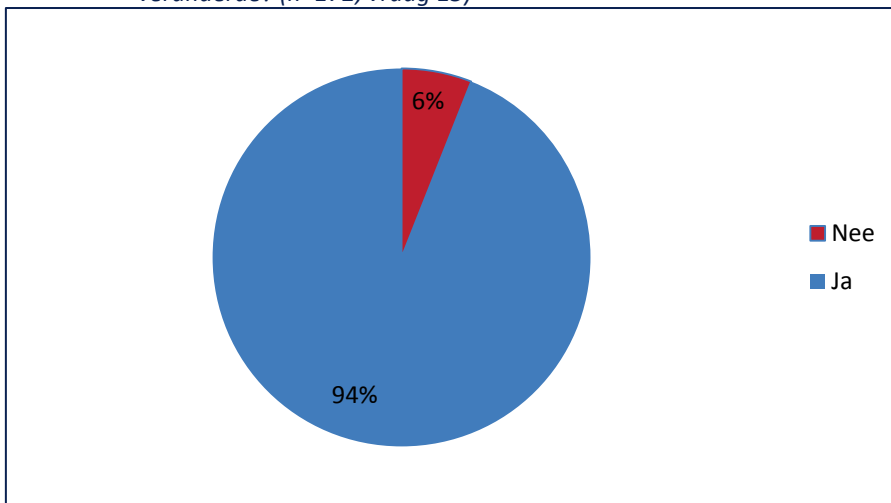
De volgende gegevens hebben betrekking op patiënten die nieuwe of gewijzigde medicatie gebruiken. Patiënten die opgenomen zijn geweest in een ziekenhuis zijn niet meegenomen.

Figuur 3.1 Heeft uw arts u medicijnen voorgeschreven en/of zijn uw medicijnen veranderd in de afgelopen 12 maanden? (n=177; vraag 14)



Als patiënten nieuwe medicijnen krijgen of als hun medicatie wijzigt, wordt dit vaak door de huisarts voorgeschreven. Iets minder dan een derde van de medicijngebruikers geeft aan dat een medisch specialist nieuwe medicatie voorschreef of medicatie wijzigde.

Figuur 3.2 Heeft uw arts uitgelegd waarom u medicijnen kreeg en/of waarom uw medicijnen veranderde? (n=172; vraag 15)



De ruime meerderheid van medicijngebruikers geeft aan dat hun arts uitleg gaf over de redenen waarom zij nieuwe medicatie kregen of waarom hun medicatie veranderde.

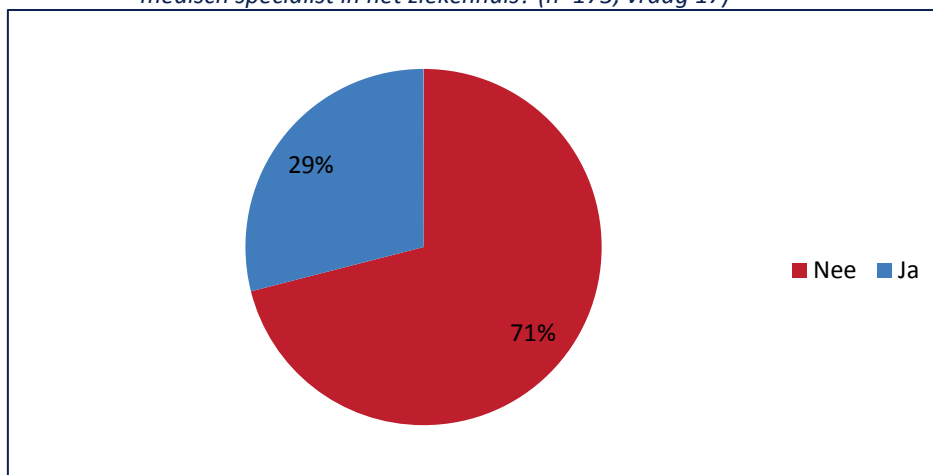
Tabel 3.4 Weet u bij wie u terecht kunt met vragen over uw medicijnen? Bijvoorbeeld bij bijwerkingen of als u verschillende medicijnen combineert? (n=177; vraag 16)

	%	n
<b>Nee</b>	1	1
<b>Ja:</b>		
huisarts	75	132
medisch specialist	28	50
psychiater	2	3
apotheker	82	146
praktijkondersteuner of doktersassistent	21	37
iemand anders	5	9

Respondenten konden meerdere antwoorden kiezen, waardoor percentages optellen tot meer dan 100%.

Op één persoon na, geven alle medicijngebruikers aan dat zij weten bij wie ze terecht kunnen met vragen over hun medicijnen. De apotheker en de huisarts worden vaak genoemd als hulpverleners waar medicijngebruikers hun vragen over medicijnen kunnen stellen.

Figuur 3.3 Zijn er meerdere artsen betrokken bij uw medicijngebruik, zoals bijvoorbeeld uw huisarts en medisch specialist in het ziekenhuis? (n=173; vraag 17)



Meer dan één op de vier medicijngebruikers geeft aan dat er meerdere artsen betrokken bij hun medicatiegebruik.

Tabel 3.5 Weet u welke arts besluit of uw behandeling met medicijnen moet worden aangepast? (n=169; vraag 18)

	%	n
<b>Nee</b>	4	7
<b>Ja:</b>		
huisarts	60	101
medisch specialist	29	49
psychiater	1	2
apotheker	2	4
iemand anders	4	6

De ruime meerderheid van de medicijngebruikers geeft aan dat zij weten welke arts besluit of hun medicatie aangepast moet worden. Dit zijn vaak de huisarts en medisch specialist volgens gebruikers van medicijnen.

Tabel 3.6 Stellingen over het besluitvormingsproces en gebruik van informatie rondom het gebruik van medicatie (n=168-173; vraag 22), in percentages

	Geheel mee eens	Mee eens	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee oneens	Geheel mee oneens
Ik beslis samen met mijn arts over de medicijnen die ik gebruik	36	54	6	3	1
Ik ontvang duidelijke informatie over mijn medicijnen van mijn zorgverlener	24	48	16	8	4
Ik gebruik deze informatie van mijn zorgverlener bij beslissingen over medicijnen	17	45	20	12	6
Ik ben voldoende betrokken bij het bespreken van mijn medicijngebruik	29	53	13	3	1

Een groot deel van de medicijngebruikers vindt dat zij samen met hun arts beslissen over medicijnen en dat zij duidelijke informatie van hen ontvangen. Een ruime meerderheid voelt zich voldoende betrokken bij het bespreken van medicijngebruik.

### 3.3 Medicatie gebruik na ziekenhuisopname

In deze paragraaf beschrijven we vragen rondom medicatie van gebruikers van nieuwe of gewijzigde medicatie die opgenomen zijn geweest in een ziekenhuis in de afgelopen 12 maanden.

Tabel 3.7 Toen u de laatste keer opgenomen was in het ziekenhuis, is toen met u gesproken over uw medicijnen? (n=47; vraag 20)

	%	n
<b>Nee</b>	4	2
<b>Ja:</b>		
door behandelend arts/ medisch specialist	70	33
door verpleegkundige	21	10
door iemand anders	4	2
<b>Geen gebruik van medicatie tijdens opname</b>	0	0
<b>Weet ik niet</b>	0	0

Een grote meerderheid van de gebruikers van nieuwe of gewijzigde medicatie die opgenomen zijn geweest in een ziekenhuis (96%) geeft aan dat bij het laatste ziekenhuisbezoek (opname) met hen is gesproken over de medicijnen. In de meeste gevallen door de behandelend arts/medisch specialist (70%) of de verpleegkundige (21%).

Tabel 3.8 Is u bij het ontslag uit het ziekenhuis verteld waar u terecht kon met uw vragen over medicijnen? (n=41; vraag 21)

	%	n
<b>Nee</b>	20	8
<b>Ja:</b>		
bij huisarts	37	15
bij medisch specialist	29	12
bij psychiater	0	0
bij apotheker	12	5
bij praktijkondersteuner of doktersassistent	0	0
bij iemand anders	0	0
<b>Weet ik niet</b>	2	1

Eén op de vijf gebruikers van nieuwe of gewijzigde medicatie die opgenomen zijn geweest in een ziekenhuis geeft aan dat hen bij ontslag uit het ziekenhuis niet is verteld waar zij terecht konden met vragen over medicijnen. De anderen gaven aan dat zij met vragen het vaakst terecht konden bij de huisarts, de medisch specialist en de apotheker.

Tabel 3.9 Stellingen over het besluitvormingsproces en gebruik van informatie rondom het gebruik van medicatie (n=49-50; vraag 22)

	Geheel mee eens	Mee eens	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee oneens	Geheel mee oneens
Ik beslis samen met mijn arts over de medicijnen die ik gebruik	37	45	14	4	0
Ik ontvang duidelijke informatie over mijn medicijnen van mijn zorgverlener	35	37	10	14	4
Ik gebruik deze informatie van mijn zorgverlener bij beslissingen over medicijnen	24	39	16	12	8
Ik ben voldoende betrokken bij het bespreken van mijn medicijngebruik	36	48	14	2	0

Een groot deel van de patiënten die opgenomen zijn geweest in een ziekenhuis (82%) vindt dat zij samen met hun arts beslissen over medicijnen en voelt zich voldoende betrokken bij het bespreken van medicijngebruik. Eveneens een meerderheid (72%) zegt duidelijke informatie van de zorgverlener te ontvangen en deze te gebruiken bij beslissingen over medicijnen. Eén op de vijf is het daar niet mee eens.

### 3.4 Gebruikers van vijf of meer medicijnen van 65 jaar of ouder

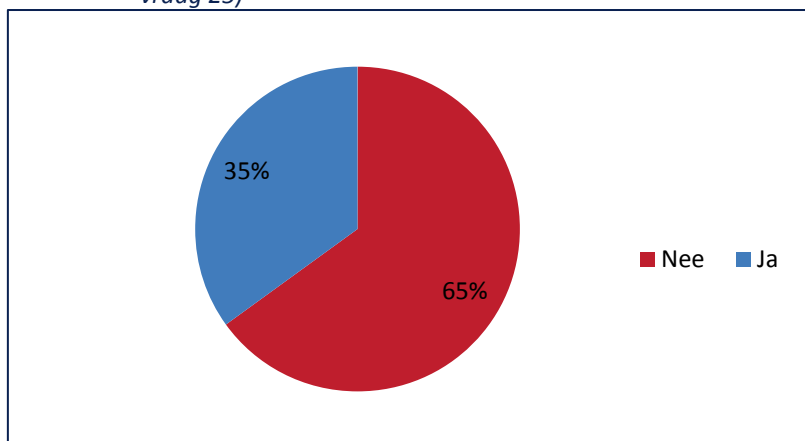
In deze paragraaf vermelden we gegevens over 65-plussers die vijf of meer medicijnen gebruiken.

Tabel 3.10 Heeft u wel eens met uw zorgverlener besproken of u al uw medicijnen nog wel nodig hebt en of ze nog goed werken (een zogenaamde medicatiebeoordeling of medicijncheck)? (n=36; vraag 24)

	%	n
<b>Nee, maar wil ik wel</b>	8	3
<b>Nee, en geen behoefte</b>	6	2
<b>Ja</b>		
met huisarts	64	23
met medisch specialist	47	17
met psychiater	0	0
met apotheker	11	4
met praktijkondersteuner of doktersassistent	8	3
<b>Weet ik niet</b>	0	0

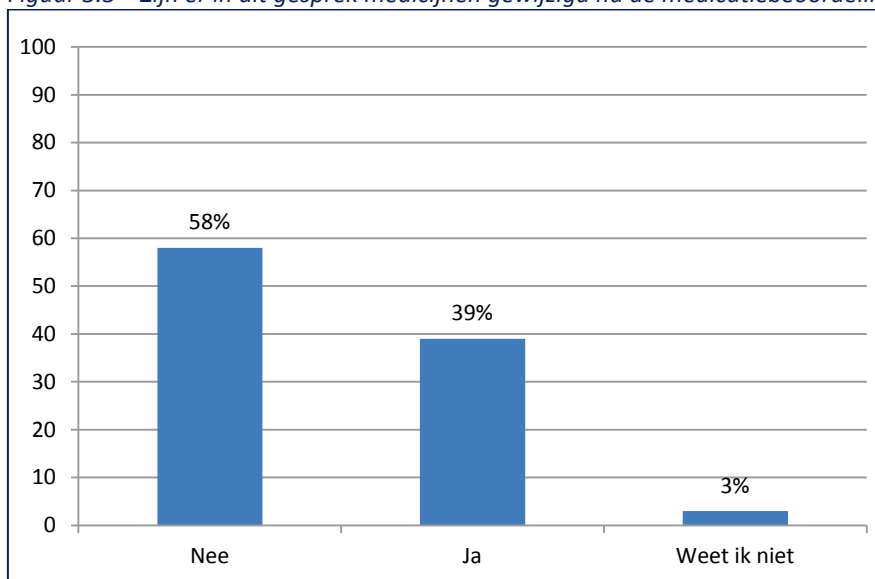
De meeste personen van 65 jaar of ouder die vijf of meer medicijnen gebruiken bespreken wel eens met hun zorgverlener of de medicijnen die worden gebruikt nog nodig zijn en of ze goed werken (86%). Deze medicatiebeoordeling gebeurt het vaakst bij de huisarts en medisch specialist.

Figuur 3.4 Is in dit gesprek het gebruik van zelfzorggeneesmiddelen ter sprake gekomen? (n=31, vraag 25)



Van de patiënten van 65 jaar of ouder die vijf of meer medicijnen gebruiken geeft 35% aan dat zelfzorggeneesmiddelen (die patiënten bij de drogist kunnen kopen) ter sprake komen in de medicatiebeoordelingen.

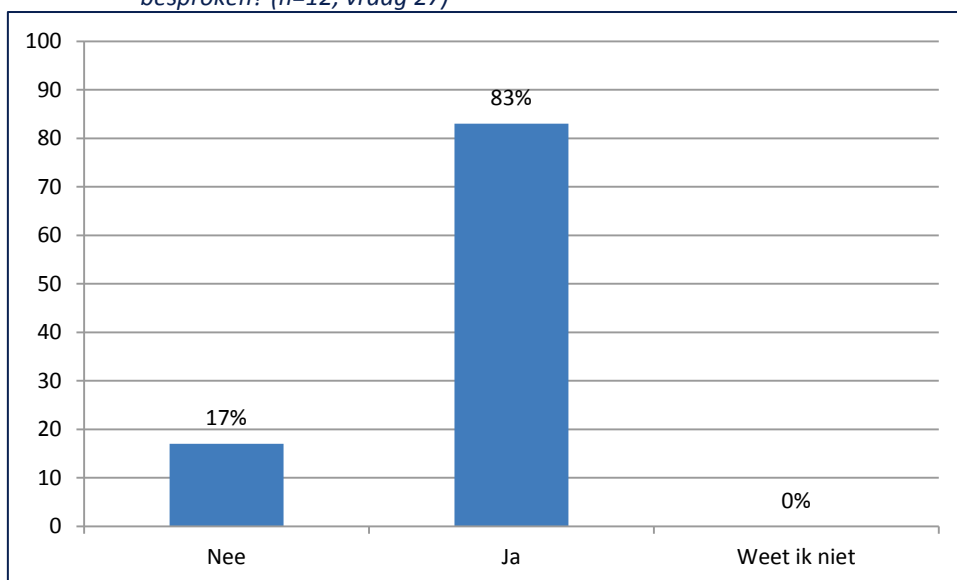
Figuur 3.5 Zijn er in dit gesprek medicijnen gewijzigd na de medicatiebeoordeling? (n=31; vraag 26)



Medicatiebeoordeling hebben in 39% van de gevallen medicatiewijzigingen tot gevolg, aldus 65-plussers die vijf of meer medicijnen gebruiken. Bij 58% blijven de medicijnen ongewijzigd na dit gesprek.



Figuur 3.6 Heeft uw zorgverlener de redenen voor deze veranderingen in uw medicijngebruik met u besproken? (n=12; vraag 27)



Van de twaalf 65-plussers waarvan het medicijngebruik veranderd is na een gesprek met hun zorgverlener over het gebruik van hun medicijnen geeft de meerderheid (83%) aan dat de zorgverlener de redenen voor deze veranderingen in de meeste gevallen met hen bespreekt.

### 3.5 Aanvullende gegevens van respondenten

De gegevens gepresenteerd in deze paragraaf hebben betrekking op alle respondenten in de peiling van het Consumentenpanel Gezondheidszorg.

#### 3.5.1 Mondigheid patiënten

Tabel 3.11 Stellingen over mondigheid (ongewogen n=569-577; vraag 37)

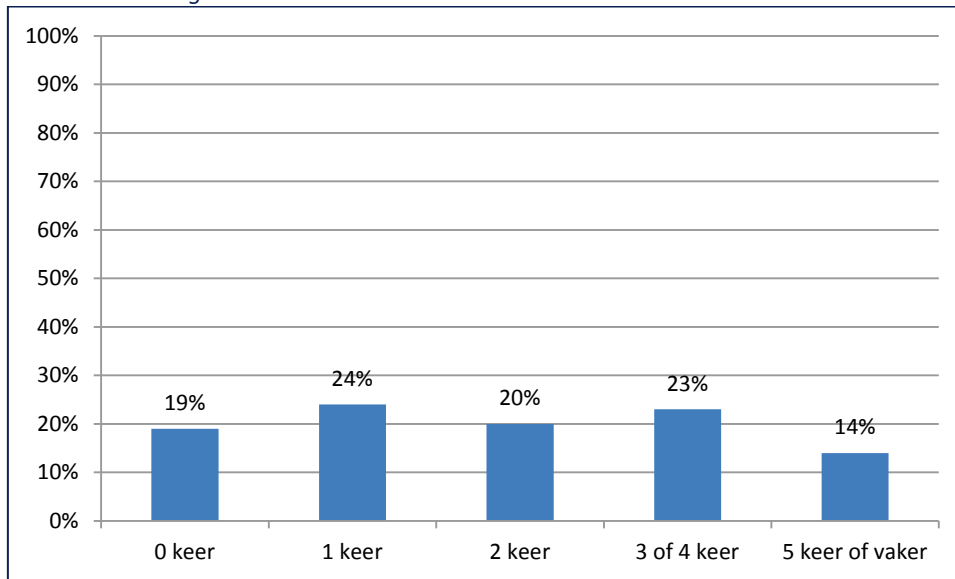
	Volledig mee eens	Mee eens	Niet mee eens, niet mee oneens	Mee oneens	Volledig mee oneens
Ik zorg ervoor dat ik goed geïnformeerd ben over de mogelijkheden voor hulp/zorg	20	55	21	4	1
Ik kom altijd goed voor mezelf op	16	60	18	7	1
Als ik het ergens niet mee eens ben, leg ik me daar gewoon bij neer	2	9	23	52	15
Ik kan dingen gemakkelijk voor elkaar krijgen door te onderhandelen	4	25	50	19	2
Ik laat altijd duidelijk blijken wat ik ergens van vind	11	53	29	7	1
Het liefst laat ik anderen voor mij beslissen	1	6	21	46	26
Ik stel altijd vragen als ik iets wil weten	28	58	11	2	1

Het merendeel van de respondenten is goed geïnformeerd over zorg, komt goed voor zichzelf op, legt zich niet gewoon ergens bij neer als zij het ergens niet mee eens zijn, laat duidelijk merken wat ze ergens van vinden, beslist het liefst zelf en stelt vragen als ze iets willen weten. Iets meer dan een kwart geeft aan dat zij dingen gemakkelijk voor elkaar krijgen door te onderhandelen.

### 3.5.2 Zorggebruik

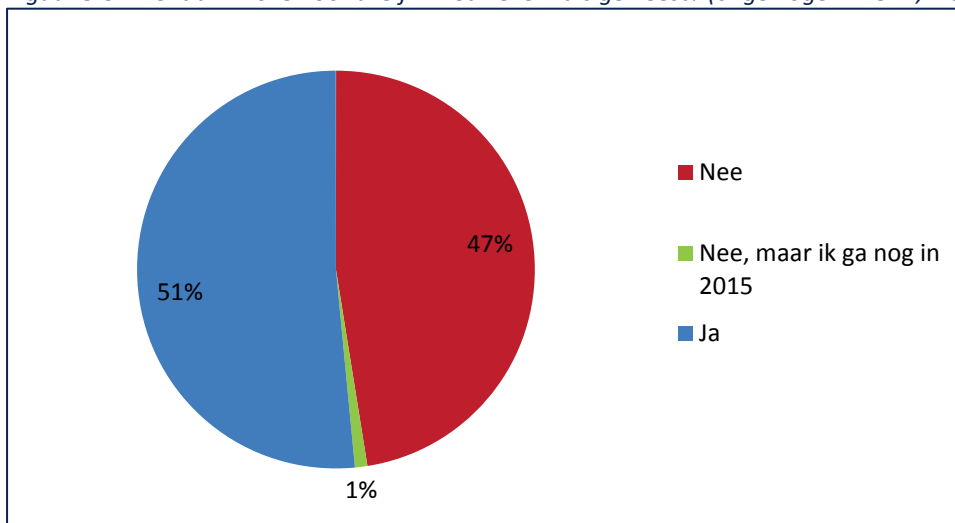
Ongeveer één op de vijf respondenten heeft de huisarts niet bezocht in het afgelopen jaar. Een vijfde zegt eens per jaar contact te hebben.

Figuur 3.7 Hoe vaak heeft u in het afgelopen jaar contact gehad met uw huisarts? (ongewogen n=577; vraag 43)



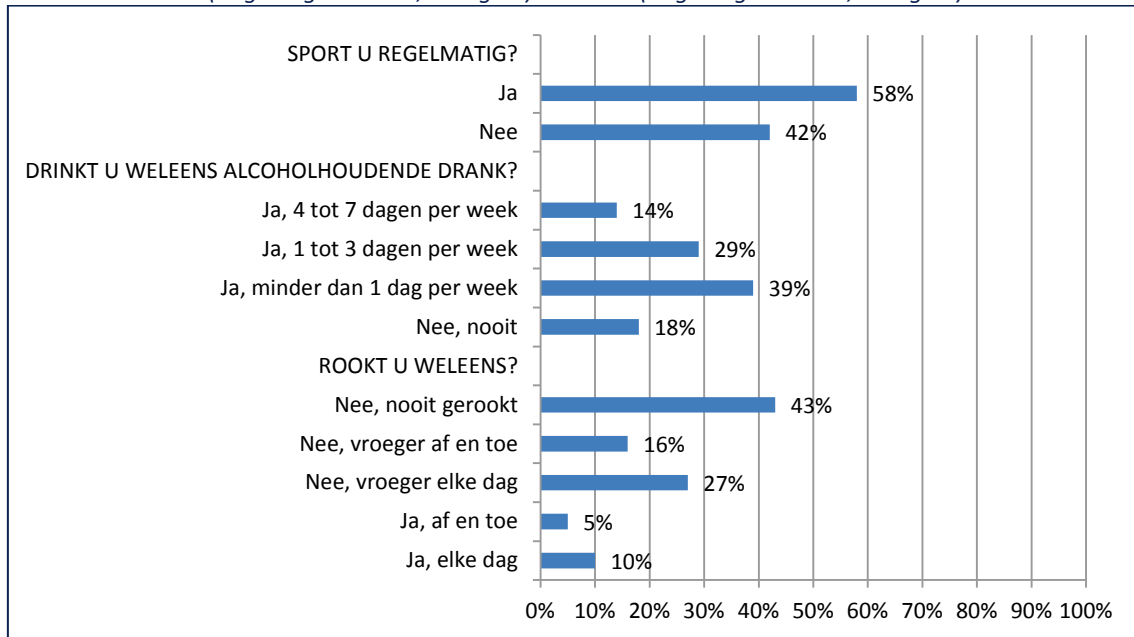
Ongeveer de helft van de r geeft aan dat zij in 2015 voor henzelf in het ziekenhuis zijn geweest.

Figuur 3.8 Bent u in 2015 voor uzelf in het ziekenhuis geweest? (ongewogen n=577; vraag 45)



### 3.5.3 Gezond gedrag

Figuur 3.9 Uitvoeren van sportactiviteiten (ongewogen n=574; vraag 44), gebruik van alcoholhoudende drank (ongewogen n=580; vraag 41) en roken (ongewogen n=580; vraag 40)

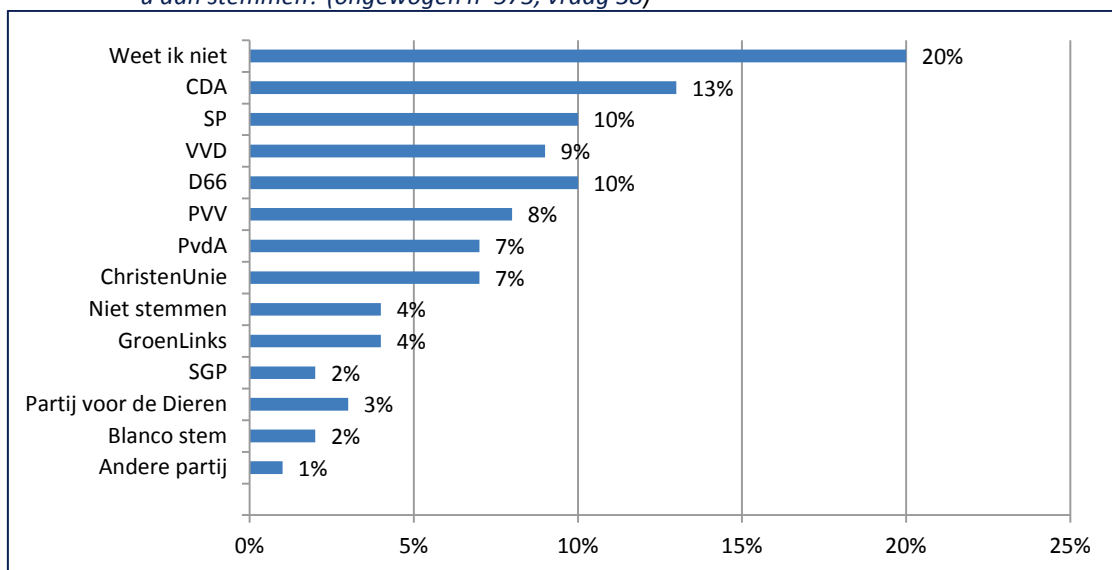


Meer dan de helft van de respondenten zegt regelmatig te sporten. Een ruime meerderheid (82%) geeft aan alcoholhoudende drank te drinken. Iets meer dan 40% zegt nooit te hebben gerookt.

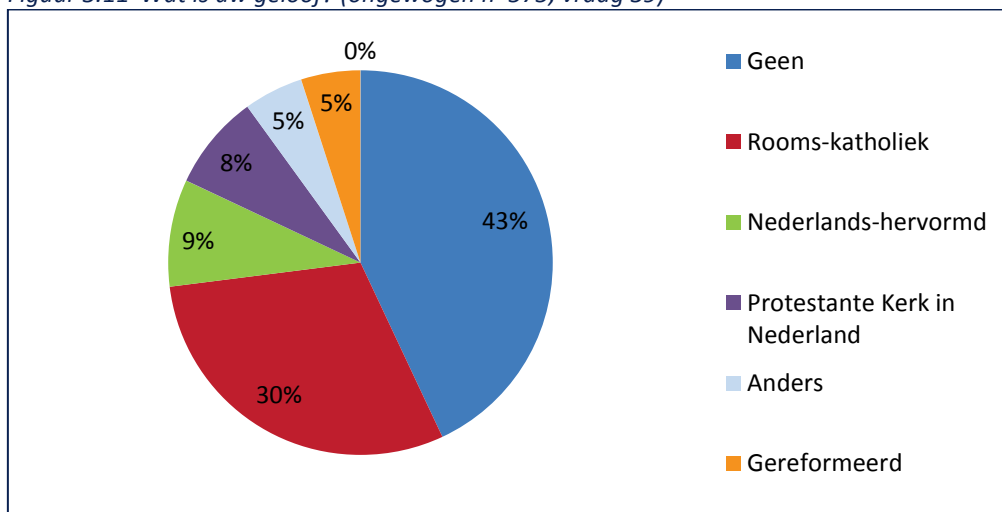
### 3.5.4 Overig

Het CDA ontvangt de meeste stemmen, als er vandaag (november 2015) verkiezingen zouden worden georganiseerd.

Figuur 3.10 Als er vandaag verkiezingen zouden zijn voor een nieuwe Tweede Kamer, op welke partij zou u dan stemmen? (ongewogen n=573; vraag 38)



Figuur 3.11 Wat is uw geloof? (ongewogen n=575; vraag 39)



Iets meer dan 40% zegt geen geloof te volgen. Iets minder dan een derde is Rooms-katholiek, iets minder dan tien procent is Nederlands-hervormd.

## Bijlage 1 Lijst met tabellen en figuren

### Tabellen

- Tabel 2.1 Achtergrondkenmerken deelnemers (n=633) en kenmerken van de algemene bevolking
- Tabel 3.1 Heeft uw arts u medicijnen voorgeschreven en/of zijn uw medicijnen veranderd in de afgelopen 12 maanden? (n=552; vraag 14)
- Tabel 3.2 Bent u in de afgelopen 12 maanden opgenomen in een ziekenhuis? (n=226; vraag 19\*)
- Tabel 3.3 Gebruikt u 5 of meer geneesmiddelen langdurig? (n=225; vraag 23\*), uitgesplitst naar leeftijd
- Tabel 3.4 Weet u bij wie u terecht kunt met vragen over uw medicijnen? Bijvoorbeeld bij bijwerkingen of als u verschillende medicijnen combineert? (n=177; vraag 16)
- Tabel 3.5 Weet u welke arts besluit of uw behandeling met medicijnen moet worden aangepast? (n=169; vraag 18)
- Tabel 3.6 Stellingen over het besluitvormingsproces en gebruik van informatie rondom het gebruik van medicatie (n=168-173; vraag 22), in percentages
- Tabel 3.7 Toen u de laatste keer opgenomen was in het ziekenhuis, is toen met u gesproken over uw medicijnen? (n=47; vraag 20)
- Tabel 3.8 Is u bij het ontslag uit het ziekenhuis verteld waar u terecht kon met uw vragen over medicijnen? (n=41; vraag 21)
- Tabel 3.9 Stellingen over het besluitvormingsproces en gebruik van informatie rondom het gebruik van medicatie (n=49-50; vraag 22)
- Tabel 3.10 Heeft u wel eens met uw zorgverlener besproken of u al uw medicijnen nog wel nodig hebt en of ze nog goed werken (een zogenaamde medicatiebeoordeling of medicijncheck)? (n=36; vraag 24)
- Tabel 3.11 Stellingen over mondigheid (ongewogen n=569-577; vraag 37)

## Figuren

- Figuur 3.1 Heeft uw arts u medicijnen voorgeschreven en/of zijn uw medicijnen veranderd in de afgelopen 12 maanden? (n=177; vraag 14)
- Figuur 3.2 Heeft uw arts uitgelegd waarom u medicijnen kreeg en/of waarom uw medicijnen veranderde? (n=172; vraag 15)
- Figuur 3.3 Zijn er meerdere artsen betrokken bij uw medicijngebruik, zoals bijvoorbeeld uw huisarts en medisch specialist in het ziekenhuis? (n=173; vraag 17)
- Figuur 3.4 Is in dit gesprek het gebruik van zelfzorggeneesmiddelen ter sprake gekomen? (n=31, vraag 25)
- Figuur 3.5 Zijn er in dit gesprek medicijnen gewijzigd na de medicatiebeoordeling? (n=31; vraag 26)
- Figuur 3.6 Heeft uw zorgverlener de redenen voor deze veranderingen in uw medicijngebruik met u besproken? (n=12; vraag 27)
- Figuur 3.7 Hoe vaak heeft u in het afgelopen jaar contact gehad met uw huisarts? (ongewogen n=577; vraag 43)
- Figuur 3.8 Bent u in 2015 voor uzelf in het ziekenhuis geweest? (ongewogen n=577; vraag 45)
- Figuur 3.9 Uitvoeren van sportactiviteiten (ongewogen n=574; vraag 44), gebruik van alcoholhoudende drank (ongewogen n=580; vraag 41) en roken (ongewogen n=580; vraag 40)
- Figuur 3.10 Als er vandaag verkiezingen zouden zijn voor een nieuwe Tweede Kamer, op welke partij zou u dan stemmen? (ongewogen n=573; vraag 38)
- Figuur 3.11 Wat is uw geloof? (ongewogen n=575; vraag 39)

## Bijlage 2 Gebruikte vragen

November 2015

---

### D Medicatie

---

De volgende vragen gaan over het gebruik van medicijnen.

- 14 Heeft uw arts u medicijnen voorgeschreven en/of zijn uw medicijnen veranderd in de afgelopen 12 maanden?
- Nee → *ga door naar vraag 28 (Onderdeel E)*
  - Ja, mijn huisarts heeft medicijnen voorgeschreven en/of gewijzigd
  - Ja, mijn medisch specialist heeft medicijnen voorgeschreven en/of gewijzigd
  - Ja, mijn psychiater heeft medicijnen voorgeschreven en/of gewijzigd
  - Ja, iemand anders heeft medicijnen voorgeschreven en/of gewijzigd, namelijk.....
- 15 Heeft uw arts uitgelegd waarom u medicijnen kreeg en/of waarom uw medicijnen veranderde?
- Nee
  - Ja
- 16 Weet u bij wie u terecht kunt met vragen over uw medicijnen? Bijvoorbeeld bij bijwerkingen of als u verschillende medicijnen combineert? (meerdere antwoorden mogelijk)
- Nee
  - Ja, bij mijn huisarts
  - Ja, bij mijn medisch specialist
  - Ja, bij mijn psychiater
  - Ja, bij mijn apotheker
  - Ja, bij mijn praktijkondersteuner (POH) of doktersassistent
  - Ja, bij iemand anders, namelijk ....
- 17 Zijn er meerdere artsen betrokken bij uw medicijngebruik, zoals bijvoorbeeld uw huisarts en medisch specialist in het ziekenhuis?
- Nee, ik bezoek één arts
  - Ja, ik bezoek meerdere artsen die mij medicijnen hebben voorgeschreven
- 18 Weet u welke arts besluit of uw behandeling met medicijnen moet worden aangepast (eindverantwoordelijkheid)?
- Nee
  - Ja, mijn huisarts
  - Ja, mijn medisch specialist
  - Ja, mijn psychiater
  - Ja, mijn apotheker
  - Ja, iemand anders, namelijk ....
- 19 Bent u in de afgelopen 12 maanden opgenomen (*dus niet alleen een bezoek aan de medisch specialist of polikliniek*) in een ziekenhuis?
- Nee → *ga door naar vraag 22*
  - Ja
- 20 Toen u de laatste keer opgenomen was in het ziekenhuis, is toen met u gesproken over uw medicijnen?
- Nee
  - Ja, door de behandelend arts/ medisch specialist
  - Ja, door de verpleegkundige
  - Ja, door iemand anders, namelijk.....
  - N.v.t., ik gebruikte toen geen medicijnen → *ga door met vraag 22*
  - Weet ik niet

- 21 Is u bij het ontslag uit het ziekenhuis verteld waar u terecht kon met uw vragen over medicijnen?
- |  |  |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> Nee                             | <input type="checkbox"/> Ja, bij mijn praktijkondersteuner (POH) of doktersassistent |
| <input type="checkbox"/> Ja, bij mijn huisarts           | <input type="checkbox"/> Ja, bij iemand anders, namelijk.....                        |
| <input type="checkbox"/> Ja, bij mijn medisch specialist | <input type="checkbox"/> Weet ik niet  |
| <input type="checkbox"/> Ja, bij mijn psychiater         |  |
| <input type="checkbox"/> Ja, bij mijn apotheker          |  |

22 Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen:

	<i>Geheel mee eens</i>	<i>Mee eens</i>	<i>Niet mee eens, niet mee oneens</i>	<i>Mee oneens</i>	<i>Geheel mee oneens</i>
Ik beslis samen met mijn arts over de medicijnen die ik gebruik	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ontvang duidelijke informatie over mijn medicijnen van mijn zorgverlener	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik gebruik deze informatie van mijn zorgverlener bij beslissingen over medicijnen	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
Ik ben voldoende betrokken bij het bespreken van mijn medicijngebruik	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

23 Gebruikt u 5 of meer medicijnen langdurig (*3 maanden of langer*)? Het gaat hier alleen om medicijnen die u op recept krijgt, niet om zelfzorggeneesmiddelen. *Zelfzorggeneesmiddelen zijn medicijnen die vrij verkrijgbaar zijn bij bijvoorbeeld een drogist of supermarkt.*

- Nee → *ga door met vraag 28*  
 Ja

24 Heeft u wel eens met uw zorgverlener besproken of u al uw medicijnen nog wel nodig hebt en of ze nog goed werken (een zogenaamde medicatiebeoordeling of medicijncheck)? Meerdere antwoorden mogelijk

- |  |  |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> Ja, met mijn huisarts                                       | <input type="checkbox"/> Nee, maar dat wil ik wel → <i>ga verder met vraag 28</i>              |
| <input type="checkbox"/> Ja, met mijn medisch specialist                             | <input type="checkbox"/> Nee, en daar heb ik geen behoefte aan → <i>ga verder met vraag 28</i> |
| <input type="checkbox"/> Ja, met mijn psychiater                                     | <input type="checkbox"/> Weet ik niet → <i>ga verder met vraag 28</i>                          |
| <input type="checkbox"/> Ja, met mijn apotheker                                      |  |
| <input type="checkbox"/> Ja, met mijn praktijkondersteuner (POH) of doktersassistent |  |

25 Is in dit gesprek het gebruik van zelfzorggeneesmiddelen ter sprake gekomen?

- Nee  
 Ja

26 Zijn er in dit gesprek medicijnen gewijzigd na de medicatiebeoordeling? Bijvoorbeeld, de dosis is aangepast, medicijnen zijn toegevoegd of gestopt.

- Nee → *ga verder met vraag 28*  
 Ja  
 Weet ik niet → *ga verder met vraag 28*

27 Heeft uw zorgverlener de redenen voor deze veranderingen in uw medicijngebruik met u besproken?

- Nee  
 Ja  
 Weet ik niet



## F. Gezondheidsinformatie

37. Wilt u voor elk van onderstaande uitspraken aangeven in hoeverre u het met de uitspraak eens bent?

	<i>Volledig mee eens</i>	<i>Mee eens</i>	<i>Niet mee eens/niet oneens</i>	<i>Mee oneens</i>	<i>Volledig mee oneens</i>
a. Ik zorg ervoor dat ik goed geïnformeerd ben over de mogelijkheden voor hulp/zorg.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
b. Ik kom altijd goed voor mezelf op.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
c. Als ik het ergens niet mee eens ben, leg ik me daar gewoon bij neer.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
d. Ik kan dingen gemakkelijk voor elkaar krijgen door te onderhandelen.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
e. Ik laat altijd duidelijk blijken wat ik ergens van vind.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
f. Het liefst laat ik anderen voor mij beslissen.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
g. Ik stel altijd vragen als ik iets wil weten.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

## G. Achtergrondkenmerken

Tot slot willen we graag nog wat aanvullende gegevens van u weten.

38. Als er vandaag verkiezingen zouden zijn voor een nieuwe Tweede Kamer, op welke partij zou u dan stemmen?

- |   |  |
|---|--|
| <input type="checkbox"/> CDA                          | <input type="checkbox"/> SGP   |
| <input type="checkbox"/> ChristenUnie                 | <input type="checkbox"/> SP  |
| <input type="checkbox"/> D66                          | <input type="checkbox"/> VVD   |
| <input type="checkbox"/> GroenLinks                   | <input type="checkbox"/> Andere partij, namelijk.....(a.u.b. in blokletters) |
| <input type="checkbox"/> PvdA                         | <input type="checkbox"/> Ik zou blanco stemmen                               |
| <input type="checkbox"/> PvdD (Partij voor de Dieren) | <input type="checkbox"/> Ik zou niet gaan stemmen                            |
| <input type="checkbox"/> PVV                          | <input type="checkbox"/> Weet ik niet  |

39. Wat is uw geloof?

- |  |  |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> Geen                | <input type="checkbox"/> Protestante Kerk in Nederland |
| <input type="checkbox"/> Rooms-katholiek     | <input type="checkbox"/> Islam                         |
| <input type="checkbox"/> Nederlands-hervormd | <input type="checkbox"/> Anders, namelijk.....         |
| <input type="checkbox"/> Gereformeerd        |  |

40. Rookt u weleens?

- Ja, elke dag
- Ja, af en toe
- Nee, vroeger elke dag
- Nee, vroeger af en toe
- Nee, nooit gerookt

41. Drinkt u wel eens alcoholhoudende drank?
- Nee, nooit
  - Ja, minder dan 1 dag per week
  - Ja, 1 tot 3 dagen per week
  - Ja, 4 tot 7 dagen per week
42. Wat is uw lichaamslengte in centimeters en lichaamsgewicht in kilogrammen\*?
- a. 

--	--	--

 centimeter
- b. 

--	--	--

 kilogram \* *Voor zwangere vrouwen het gewicht vóór de zwangerschap*
43. Hoe vaak heeft u in het afgelopen jaar contact gehad met uw huisarts (bezoek aan de huisarts, visites van de huisarts of telefonische consulten)?
- 0 keer
  - 1 keer
  - 2 keer
  - 3 of 4 keer
  - 5 keer of vaker
44. Sport u regelmatig?
- Nee
  - Ja
45. Bent u in 2015 voor uzelf in het ziekenhuis geweest? Hierbij kunt u denken aan een behandeling, een onderzoek, een operatie of een opname.
- Nee
  - Nee, maar ik moet in 2015 nog voor mijzelf naar het ziekenhuis
  - Ja, ik ben in 2015 voor mijzelf in het ziekenhuis geweest